

Ekonomia stosowana — program nauczania do przedmiotu podstawy przedsiębiorczości

Kształcenie ogólne w zakresie podstawowym
dla uczniów liceów ogólnokształcących, liceów profilowanych i techników

Autorzy:

Danuta Raczko, Jarosław Neneman, Anna Działek, Marianna Miszczak

Program dopuszczony do użytku szkolnego przez Ministra Edukacji Narodowej i Sportu na podstawie recenzji prof. dr hab. Haliny Brdulak i dr. Daniela Stosa

Numer w zestawie DKOS – 4015 – 177/02

Wprowadzenie

„Ekonomia stosowana” jest programem edukacyjnym do przedmiotu podstawy przedsiębiorczości dla uczniów liceów ogólnokształcących, profilowanych i techników.

Został on opracowany zgodnie z podstawą programową z dnia 26 lutego 2002 roku.

Rynek, na którym panuje konkurencja, determinuje konieczność przygotowania uczniów do ciągłego przystosowywania się do szybko zmieniającej się rzeczywistości. Koncepcja programu „Ekonomia stosowana” oparta jest na założeniu, iż uczeń powinien wiedzieć, w jakim zakresie i w jaki sposób uwarunkowania ekonomiczne i społeczne wpływają na jego życie i decyzje. Jego autorzy starają się pokazać, jak wykorzystując swoje możliwości i wiedzę, można te uwarunkowania kształtować. Proponowany cykl zajęć z zakresu podstaw ekonomii kładzie szczególny nacisk na jej praktyczne zastosowanie i jest podbudowany zadaniami psychoedukacyjnymi.

Program „Ekonomia stosowana” jest oparty na czterech głównych założeniach:

- ▲ Przygotowanie uczniów do funkcjonowania na rynku pracy determinuje potrzebę przybliżenia im podstaw wiedzy ekonomicznej oraz konieczność wykształcenia postaw przedsiębiorczych.
- ▲ Wiedza i umiejętności nabyte w czasie zajęć będą weryfikowane przez uczniów w różnych sytuacjach życiowych.
- ▲ Realizacja programu powinna być wspierana przez przedstawicieli życia gospodarczego.
- ▲ Relacja nauczyciel – uczeń respektuje zasady partnerstwa.

Istotne miejsce w programie zajmuje kształtowanie przedsiębiorczych, kreatywnych postaw uczniów, sprzyjających podejmowaniu i prowadzeniu działalności gospodarczej.

Uwaga uczniów będzie zwrócona również na to, czy poznane zagadnienia uległy zmianie po wejściu Polski do Unii Europejskiej i w jakim stopniu potrzebne wówczas będą nabyte umiejętności. Wiadomości dotyczące krajów Unii Europejskiej, uwzględniane w kolejnych modułach, zachęcą uczniów do systematycznego interesowania się problematyką funkcjonowania Polski w Unii Europejskiej.

Wyróżnikiem programu jest praca nad przełamywaniem bierności ucznia w podejmowaniu działań wspólnie z rówieśnikami, kształtowaniem świadomości nie tylko konieczności wyboru, lecz i kreowania własnej drogi zawodowej, uczestniczenia w życiu społecznym oraz nad zdobywaniem umiejętności gospodarowania własnymi zasobami. Pomogą w tym zaproponowane metody i techniki edukacyjne.

Program został bogato oprzyrządowany, co znacznie ułatwia jego realizację.

Materiałami dla ucznia, przygotowanymi do tego programu, są:

- ▲ **Podręcznik**, uwzględniający wiadomości podstawowe; wiedzę uzupełniającą, która została ujęta w tzw. materiale dodatkowym (dla uczniów zdolniejszych); szkice przybliżające historię myśli ekonomicznej; uwagi na temat Unii Europejskiej oraz przykłady z życia.
- ▲ **Zeszyt ćwiczeń**, pozwalający na weryfikację wiedzy w zakresie podstawowym i ponadpodstawowym. Zadania i ćwiczenia zostały opracowane tak, by nie tylko utrwalić najważniejsze wiadomości, ale również inspirować ucznia do samodzielnego zdobywania dodatkowych informacji i praktycznego posługiwania się nimi.
- ▲ **Strony internetowe** przygotowane zostały dla uczniów szczególnie zainteresowanych tematyką omawianą w czasie zajęć.

Nauczyciel, realizujący program, ma do dyspozycji:

- ▲ **Przewodnik**, w którym znajdzie omówienie realizacji tematyki zajęć z podaniem szczegółowych celów dydaktycznych i wychowawczych, oczekiwanych osiągnięć ucznia w zakresie podstawowym i ponadpodstawowym, strategię nauczania oraz propozycje ćwiczeń i gier dydaktycznych, a także rozwiązanie testów i wybranych zadań.
- ▲ **Strony internetowe** uwzględniające nowe scenariusze lekcji, zaktualizowane dane statystyczne, nowe pomoce dydaktyczne.

Zakładamy, że program „Ekonomia stosowana” będzie dla uczniów źródłem inspiracji do przedsiębiorczych, kreatywnych zachowań i podstawą do zrozumienia szybko postępujących zmian gospodarczych.

Szczegółowe cele edukacyjne

Program przysposabia ucznia do aktywnego udziału w życiu gospodarczym kraju oraz wdraża postawy, dzięki którym będzie on lepiej przygotowany do podejmowania decyzji w przyszłym życiu zawodowym poprzez realizację poniższych celów kształcenia i wychowania:

Cele kształcenia:

- ▲ Poznanie motywów aktywności człowieka.
- ▲ Zrozumienie związku między ograniczonością zasobów a koniecznością dokonywania wyboru.
- ▲ Przedstawienie oceny korzyści i kosztów podejmowanych decyzji.
- ▲ Poznanie charakterystycznych cech systemów ekonomicznych.
- ▲ Rozumienie konieczności transformacji systemowej w Polsce i wykazanie korzyści oraz kosztów tej transformacji.
- ▲ Zrozumienie mechanizmu funkcjonowania rynku.
- ▲ Dostrzeganie roli konkurencji w gospodarce.
- ▲ Wdrażanie metod planowania budżetu domowego.
- ▲ Poznanie praw konsumenta i możliwości korzystania z nich.
- ▲ Dostrzeganie wpływu reklamy na decyzje konsumenta.
- ▲ Zrozumienie roli pożyczek i kredytów.
- ▲ Zastosowanie w praktyce umiejętności obliczania kosztu kredytu i porównywania różnorodnych ofert.
- ▲ Zrozumienie sensu oszczędzania i kształtowanie umiejętności korzystania z różnych form oszczędności.
- ▲ Poznanie zasad funkcjonowania systemu ubezpieczeń społecznych, zdrowotnych i majątkowych w Polsce.
- ▲ Zrozumienie przesłanek istotnych dla podjęcia decyzji o wyborze funduszu emerytalnego.
- ▲ Wyjaśnienie, czym jest giełda i jaką rolę pełni ona w gospodarce.
- ▲ Poznanie sposobów inwestowania.
- ▲ Kształtowanie umiejętności oceny zysku i ryzyka.
- ▲ Poznanie podstaw zarządzania.
- ▲ Przybliżenie różnych form własności i form prawno-organizacyjnych firm.
- ▲ Poznanie możliwości finansowania firmy i sposobów pozyskiwania majątku.
- ▲ Zrozumienie potrzeby opracowania biznesplanu i poznanie zasad jego sporządzania.
- ▲ Poznanie procedury założenia własnej firmy.
- ▲ Wyjaśnienie, czym jest marketing i kształtowanie umiejętności jego stosowania w biznesie.
- ▲ Ustalanie wyniku finansowego i analiza rentowności przedsiębiorstwa.
- ▲ Wdrażanie umiejętności korzystania z różnorodnych aktów prawnych.
- ▲ Kształtowanie umiejętności aktywnego poszukiwania pracy.
- ▲ Wyjaśnianie zasad rozliczeń finansowych firmy i praktyczne ich przeprowadzanie.
- ▲ Poznanie praw i obowiązków pracowników i pracodawców.
- ▲ Identyfikowanie przyczyn, rodzajów oraz skutków bezrobocia.
- ▲ Przedstawienie roli państwa w gospodarce i sposobów jego oddziaływania na gospodarkę.
- ▲ Poznanie instytucji wspierających małe firmy oraz osoby poszukujące pracy i pozostające bez zatrudnienia.
- ▲ Wyjaśnienie, na czym polega inflacja oraz zrozumienie jej przyczyn i skutków.
- ▲ Wykazanie różnic między wzrostem a rozwojem gospodarczym.
- ▲ Zrozumienie oraz interpretacja mierników wzrostu i rozwoju gospodarczego.
- ▲ Poznanie celów i instrumentów polityki gospodarczej państwa.
- ▲ Wyjaśnienie znaczenia współpracy międzynarodowej.
- ▲ Poznanie zasad tworzenia budżetu państwa i budżetów terenowych.
- ▲ Wskazanie szans i zagrożeń wynikających z przystąpienia Polski do Unii Europejskiej.
- ▲ Zrozumienie istoty pieniądza i poznanie jego funkcji.
- ▲ wyjaśnianie różnych form pieniądza.
- ▲ Poznanie usług świadczonych przez banki i instytucje finansowe oraz roli Narodowego Banku Polskiego.
- ▲ Przedstawienie skutków finansowych i prawnych funkcjonowania Polski w Unii Europejskiej.

Cele wychowania

- ▲ Przekonanie o potrzebie kreatywności i przedsiębiorczości na co dzień.
- ▲ Kształtowanie umiejętności pracy w zespole.
- ▲ Wdrożenie do samokształcenia.

- ▲ Kształtowanie nawyku korzystania z różnych źródeł informacji.
- ▲ Wdrożenie do samodzielnego planowania i organizacji własnej pracy.
- ▲ Kształcenie autoprezentacji i prezentacji pracy grupy.
- ▲ Doskonalenie umiejętności analizy, oceny i podejmowania ryzyka.
- ▲ Respektowanie postaw etycznych w biznesie.
- ▲ Kształtowanie umiejętności negocjowania.
- ▲ Kształcenie kreatywności i otwartości.
- ▲ Wdrażanie postawy asertywnej.
- ▲ Poznanie własnych zasobów, potrzeb i dokonanie trafnej samooceny.
- ▲ Kształtowanie poczucia własnej wartości i godności.
- ▲ Wdrożenie do formułowania celów życiowych, ich hierarchizacji i realizacji.
- ▲ Kształcenie pozytywnej motywacji do podejmowania zadań i radzenia sobie z nimi.
- ▲ Doskonalenie umiejętności podejmowania decyzji i wdrażanie do ich samodzielnego wykonania.
- ▲ Kształtowanie postawy odpowiedzialności za podejmowane decyzje.
- ▲ Wdrażanie do praktycznego stosowania zdobytej wiedzy w codziennym życiu.
- ▲ Rozumienie psychologicznych aspektów bezrobocia i kształtowanie umiejętności radzenia sobie z nimi.
- ▲ Ćwiczenie aktywnych postaw w poszukiwaniu pracy.
- ▲ Kształtowanie nawyku planowania budżetu własnego, rodziny.
- ▲ Przekonanie o potrzebie uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej.
- ▲ Rozumienie i egzekwowanie praw przysługujących konsumentom.
- ▲ Kształtowanie postawy sprzyjającej podejmowaniu i prowadzeniu działalności gospodarczej.
- ▲ Kształcenie umiejętności myślenia ekonomicznego.
- ▲ Dostrzeganie osobistych szans i zagrożeń wynikających z członkostwa Polski w Unii Europejskiej.

Materiał nauczania

Na następnych stronach przedstawiamy tematykę zajęć lekcyjnych wraz z treściami nauczania wprowadzanymi w ramach tych zajęć. Proponowana liczba jednostek lekcyjnych przeznaczonych na realizację danego tematu pozwala nauczycielowi na dostosowanie programu do wiedzy i umiejętności uczniów.

1. Człowiek – istota ekonomiczna

(4–6 godzin dydaktycznych)

Motywy aktywności człowieka

Ograniczoność zasobów i konieczność wyboru

Koszt alternatywny. Racjonalny wybór

Mocne i słabe strony własnej osobowości – moje zasoby

Zdolność do wyznaczania sobie celów i zadań oraz do podejmowania ich realizacji

2. Gospodarka rynkowa

(2–4 godziny dydaktyczne)

Systemy ekonomiczne: gospodarka rynkowa i centralnie planowana

Transformacja systemowa w Polsce

Filary wolnej przedsiębiorczości

Rola zysków

Jakie możliwości daje mi funkcjonowanie w systemie gospodarki rynkowej i czego ode mnie wymaga?

3. Rynek – popyt, podaż i cena

(2–4 godziny dydaktyczne)

Ceny w gospodarce rynkowej

Popyt i jego zmiany. Elastyczność popytu

Podaż i jej zmiany. Elastyczność podaży

Mechanizm ustalania cen

Co skłania mnie do większego wysiłku?

Konkurencja doskonała, monopole, oligopol

4. Budżet domowy

(2–4 godziny dydaktyczne)

Budżet domowy

Źródła dochodu

Efektywne wykorzystanie pieniędzy

Inicjatywność i odpowiedzialność człowieka

5. Konsument i jego prawa

(2–4 godziny dydaktyczne)

Jak oddziałuje reklama?

Korzyści wynikające z reklamy

Dlaczego trzeba chronić konsumenta?

Prawa konsumenta

Udane zakupy

Zachowania asertywne

Umiejętność egzekwowania swoich praw

6. Oszczędności, kredyty, inwestycje

(2–4 godziny dydaktyczne)

Znaczenie oszczędności w gospodarce

Formy oszczędzania

Formy inwestowania

Uzyskanie kredytu

Koszty kredytu

Kredyty dla konsumenta

Uczciwość w przedstawianiu oferty kredytowej

7. Ubezpieczenia

(2–4 godziny dydaktyczne)

Ubezpieczenia majątkowe

Ubezpieczenia zdrowotne

Ubezpieczenia społeczne

Ekonomiczny sens emerytury

Sposoby finansowego zabezpieczenia na starość

Jak podjąć decyzję o funduszu emerytalnym?

Odpowiedzialność

8. Giełda papierów wartościowych

(2–4 godziny dydaktyczne)

Giełda i jej rodzaje

Giełda jako miejsce inwestowania

Ocena potencjalnego zysku i ryzyka

Ryzyko jako jedna z potrzeb człowieka

9. Przedsiębiorstwo w gospodarce

(2–4 godziny dydaktyczne)

Wady oraz zalety małych i średnich przedsiębiorstw

Różne formy organizacyjne firm

Finansowanie firmy

Jakie firmy dominują w UE?

Etyka w biznesie

10. Organizacja i zarządzanie firmą

(2–4 godziny dydaktyczne)

Organizacja pracy

Rola podziału pracy i znaczenie pracy zespołowej

Cele i zasady pracy zespołowej

Organizacja pracy w zespole

Rodzaje zadań w grupie

Znaczenie informacji w zarządzaniu firmą

11. Gospodarowanie w firmie

(2–4 godziny dydaktyczne)

Produkcja i wydajność pracy

Marketing

Prawo malejących przychodów, koszty, utarg, zysk

Majątek firmy

Zasady rozliczeń finansowych

Obliczanie wyniku finansowego firmy

Różnice w warunkach funkcjonowania firm w UE a w Polsce

12. Jak założyć firmę?

(2–4 godziny dydaktyczne)

Procedura uruchamiania działalności gospodarczej

Planowanie działalności gospodarczej – biznesplan

Instytucje wspierające małe i średnie przedsiębiorstwa

Cechy przedsiębiorcy i ich kształtowanie

Instytucje wspierające małe przedsiębiorstwa w UE

13. Rynek pracy

(4–6 godzin dydaktycznych)

Zasób pracy, tendencje zmian

Podaż i popyt na pracę

Prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy

Ubieganie się o pracę

Zawieranie i rozwiązywanie umowy o pracę

Legalna praca w UE

14. Bezrobocie

(2–4 godziny dydaktyczne)

Bezrobocie – pojęcie, rodzaje, struktura

Bezrobocie w Polsce i na świecie

Aktywne poszukiwanie pracy

Instytucje wspierające osoby poszukujące pracy i pozostające bez pracy

Psychologiczne aspekty pozostawania bez zatrudnienia

15. Rola państwa

(4–6 godzin dydaktycznych)

Dwa spojrzenia na rolę państwa

Cele państwa i możliwości ich realizacji

Funkcje państwa

Czy sam odpowiadam za swoje losy, czy też odpowiada za mnie państwo?

Zakres ingerencji państwa

16. Dobrobyt

(2–4 godziny dydaktyczne)

Obieg okrężny w gospodarce

Mierniki wzrostu gospodarczego

PKB w różnych ujęciach

Czynniki wzrostu dochodu

Porównania międzynarodowe

17. Pieniądz i instytucje finansowe

(2–4 godziny dydaktyczne)

Istota pieniądza

Formy pieniądza

Inflacja

System bankowy

Finansowe instytucje niebankowe

Euro

18. Budżet i polityka gospodarcza

(2–4 godziny dydaktyczne)

Budżet państwa i budżety samorządowe

Podatki

Deficyt budżetowy oraz dług publiczny

Fundusze strukturalne

19. Gospodarka globalna

(2–4 godziny dydaktyczne)

Korzyści z wymiany handlowej

Ograniczenia w handlu

Integracja gospodarcza

Globalizacja gospodarki

e-Biznes

Procedury osiągnięcia celów

Dynamicznie zmieniająca się rzeczywistość gospodarcza i społeczna oraz rewolucja informacyjna spowodowały konieczność przewartościowania i zmian nie tylko ustaw oraz rozporządzeń oświatowych, programów nauczania, a także podręczników, ale przede wszystkim metod i technik edukacyjnych stosowanych w procesie kształcenia. Współczesna szkoła powinna stworzyć warunki do wszechstronnego rozwoju ucznia.

Prezentowany przez nas program wymaga zastosowania **aktywizujących metod nauczania**. Wprowadzając je, nauczyciel zmienia swoją rolę z wykładowcy i głównego źródła wiedzy na organizatora procesu **samodzielnego kształcenia się uczniów**. Nauczyciel, planując zajęcia dydaktyczne, powinien mieć na uwadze jedną z najważniejszych form kształcenia w zakresie podstaw przedsiębiorczości, tj. **praktyczne stosowanie nabywanej wiedzy i umiejętności**.

Odpowiednio do sytuacji dydaktycznej, obok metod podających, takich jak wykład i pogadanka, proponujemy stosowanie aktywizujących metod i technik edukacyjnych.

Są to: burza mózgów, metaplan, drzewo decyzyjne, debata, dyskusja, wywiad, sesja plakatowa, analiza przypadku, gry dydaktyczne – symulacje, drama – odgrywanie ról, sesje seminaryjne, metoda projektu.

Wymienione wyżej metody i techniki edukacyjne kładą nacisk na samokształcenie, czyli samodzielne zdobywanie i weryfikowanie informacji, kształcenie umiejętności podejmowania decyzji, odpowiedzialności, funkcjonowania w grupie, stosowanie procedur porozumiewania przy jednoczesnej obronie własnych poglądów. Włączenie uczniów do udziału w procesie kształcenia wyzwala ich aktywność, rozbudza i poszerza zainteresowania, przynosi satysfakcję nauczycielowi i młodzieży. Kształtuje atmosferę wzajemnej współpracy, przyjaznych i kreatywnych postaw, uczy trudnej sztuki komunikowania się w grupie i świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym i społecznym. Efekty te zostaną osiągnięte, jeżeli do współpracy włączymy konsultantów, stosownie do tematyki zajęć, np. ze świata biznesu z różnych instytucji, urzędów, uczelni lub fundacji.

Mając na uwadze doskonalenie umiejętności współdziałania w grupie, wśród form nauczania **preferuje się pracę zespołową**.

O wyborze metody i techniki kształcenia decyduje nauczyciel, biorąc pod uwagę: realizowane cele dydaktyczne i wychowawcze, materiał nauczania, posiadaną bazę dydaktyczną, liczbę godzin przeznaczonych na realizację danego tematu, możliwości intelektualne uczniów oraz własne predyspozycje i umiejętności metodyczne.

Szczegółowy opis metod i technik edukacyjnych, zaproponowanych do realizacji poszczególnych zajęć, autorzy programu przedstawili w **Przewodniku dla nauczyciela** wraz z przykładowymi scenariuszami lekcji.

Opis założonych osiągnięć ucznia i propozycje metod ich oceny

Podstawowym osiągnięciem ucznia, które powinno być konsekwencją zrealizowania poniższego programu, będzie jego aktywna postawa wobec życia.

Ze względu na specyficzną formułę zajęć uczeń powinien na każdym etapie ich realizacji wskazać praktyczne zastosowanie nabytej wiedzy oraz źródła jej aktualizacji.

Po zrealizowaniu kolejnych tematów uczeń powinien:

ad 1. Człowiek – istota ekonomiczna

- ▲ dokonać trafnej samooceny,
- ▲ rozpoznać czynniki i przeszkody sprzyjające realizacji jego planów,
- ▲ świadomie wyznaczać swoje cele,
- ▲ porównywać koszty realizacji rozmaitych celów,
- ▲ uświadomić sobie konieczność hierarchizacji celów, a także współzależność celów jednostkowych i grupowych,
- ▲ rozróżniać motywy aktywności człowieka,
- ▲ charakteryzować zasoby swoje i środowiska,
- ▲ rozumieć pojęcia: koszt alternatywny, racjonalny wybór;

ad 2. Gospodarka rynkowa

- ▲ nazywać i charakteryzować systemy ekonomiczne,
- ▲ rozumieć, na czym polega transformacja systemowa w Polsce,
- ▲ znać filary wolnej przedsiębiorczości,
- ▲ wskazywać możliwości, które stwarza system gospodarki rynkowej;

ad 3. Rynek – popyt, podaż i cena

- ▲ znać pojęcie popytu,
- ▲ wyjaśnić zależność między zmianą popytu i zmianą ceny,
- ▲ znać pojęcie podaży,
- ▲ wyjaśnić zależność między zmianą podaży i zmianą ceny,
- ▲ znać mechanizm ustalania ceny,
- ▲ wskazać, jakie czynniki mobilizują go do pracy,
- ▲ identyfikować rodzaje rynku (monopol, oligopol, konkurencja doskonała);

ad 4. Budżet domowy

- ▲ zaplanować budżet domowy,
- ▲ wskazywać i charakteryzować źródła dochodów,
- ▲ analizować i prezentować potrzeby wszystkich członków rodziny,
- ▲ rozumieć odpowiedzialność za rodzinę,
- ▲ wiedzieć, jak można zmieniać dochody i modyfikować wydatki;

ad 5. Konsument i jego prawa

- ▲ znać prawa konsumenta i umieć z nich korzystać,
- ▲ rozumieć funkcje reklamy i wiedzieć, jak należy korzystać z reklam,
- ▲ wskazać instytucje wspomagające ochronę konsumenta w RP,
- ▲ umieć dochodzić swoich praw,
- ▲ przeanalizować swoje zachowanie w sytuacjach konfliktowych,
- ▲ znać podstawowe zasady prowadzenia negocjacji;

ad 6. Oszczędności, kredyty, inwestycje

- ▲ rozumieć znaczenie oszczędności w gospodarce,
- ▲ identyfikować formy oszczędzania,
- ▲ oszacować koszty kredytu i dokonać porównania dwóch ofert kredytowych,
- ▲ dokonać wyboru oferty lokaty i prowadzenia rachunku,
- ▲ szacować zysk i ryzyko planowanej inwestycji;

ad 7. Ubezpieczenia

- ▲ wyjaśnić sens ubezpieczeń majątkowych i zdrowotnych,
- ▲ przeanalizować i porównać dwie oferty ubezpieczenia emerytalnego,
- ▲ rozumieć konieczność zapewnienia sobie godnych warunków życia na starość;

ad 8. Giełda papierów wartościowych

- ▲ identyfikować rodzaje giełd,
- ▲ znać różne formy inwestowania,
- ▲ przeprowadzić analizę zysku i ryzyka przy inwestowaniu na giełdzie;

ad 9. Przedsiębiorstwo w gospodarce

- ▲ znać główne formy własności,
- ▲ identyfikować podstawowe formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstw,
- ▲ wskazywać wady i zalety małych i średnich przedsiębiorstw,
- ▲ omówić zasady zakładania, organizacji i finansowania firmy,
- ▲ znać formy organizacyjno-prawne przedsiębiorstw w UE,
- ▲ podać przykłady etycznego postępowania w biznesie;

ad 10. Organizacja i zarządzanie firmą

- ▲ poznać zasady organizacji pracy własnej i zespołu,
- ▲ identyfikować podstawowe reguły budowania dobrych relacji z innymi,
- ▲ określić zachowania sprzyjające skutecznemu wywieraniu wpływu na innych,
- ▲ stosować podstawowe zasady pracy w zespole,
- ▲ rozróżnić rodzaje zadań w grupie,
- ▲ określić rolę lidera w organizowaniu aktywności grupy,
- ▲ wskazać, w jakim typie zadań jest najlepszy,
- ▲ rozumieć znaczenie pracy grupowej dla funkcjonowania firmy,
- ▲ uświadomić sobie znaczenie brania odpowiedzialności i dzielenia się nią z innymi;

ad 11. Gospodarowanie w firmie

- ▲ definiować takie pojęcia, jak: produkcja, wydajność pracy, marketing, koszty, utarg, zysk,
- ▲ wskazywać, jakie dokumenty finansowe powinna prowadzić firma,
- ▲ znać zasady rozliczeń obowiązujące małe i średnie przedsiębiorstwa oraz przepisy prawne je zawierające,
- ▲ obliczać wynik finansowy przedsiębiorstwa na prostych przykładach;

ad 12. Jak założyć firmę?

- ▲ znać procedurę uruchamiania działalności gospodarczej,
- ▲ umieć opracować prosty biznesplan,
- ▲ przewidywać opłacalność przedsięwzięcia gospodarczego,
- ▲ wskazywać w swojej miejscowości instytucje wspierające małe przedsiębiorstwa,
- ▲ umieć znaleźć informacje o nich w Internecie,
- ▲ być przygotowany do świadomego podjęcia decyzji o rozpoczęciu działalności gospodarczej,
- ▲ przemyśleć swoje zamierzenia związane z karierą zawodową w kontekście uruchomienia działalności gospodarczej;

ad 13. Rynek pracy

- ▲ umieć scharakteryzować rynek pracy,
- ▲ diagnozować specyfikę lokalnego rynku pracy,
- ▲ znać prawa pracownika i obowiązki pracodawcy,
- ▲ wiedzieć, jakie są podstawowe zasady zawierania i rozwiązywania stosunku pracy,
- ▲ zrozumieć konieczność planowania własnej kariery zawodowej,
- ▲ wiedzieć, jakie funkcje spełnia *curriculum vitae* oraz poznać zasady jego pisania,
- ▲ opracować własne *curriculum vitae*,
- ▲ opanować umiejętność autoprezentacji,
- ▲ wiedzieć, jak przygotować się i zaprezentować w czasie rozmowy kwalifikacyjnej,
- ▲ wskazywać, gdzie szukać aktualnych informacji dotyczących prawa pracy,
- ▲ planować swoją drogę edukacyjną i zawodową,
- ▲ ocenić, jak zmienił się rynek pracy po wejściu Polski do UE;

ad 14. Bezrobocie

- ▲ wyjaśniać pojęcia bezrobocia, jego rodzajów i struktury,
- ▲ rozumieć, na czym polega aktywne poszukiwanie pracy,
- ▲ wiedzieć, jaka pomoc przysługuje osobom pozostającym bez pracy i jak należy się o nią ubiegać,
- ▲ znać konsekwencje pozostawania bez pracy;

ad 15. Rola państwa

- ▲ wskazywać cele państwa w gospodarce,
- ▲ identyfikować ograniczenia w możliwości realizacji celów państwa,
- ▲ znać funkcje państwa,
- ▲ wskazać, w jakim stopniu decyzje jednostki, a nie decyzje państwa, wpływają na jej losy;

ad 16. Dobrobyt

- ▲ omówić obieg okrężny w gospodarce,
- ▲ identyfikować podstawowe wskaźniki makroekonomiczne,
- ▲ porównać ich wartości dla różnych państw i zanalizować to zestawienie;

ad 17. Pieniądz i instytucje finansowe

- ▲ wskazać formy pieniądza,
- ▲ rozumieć, czym jest inflacja i jaki jest jej wpływ na gospodarkę,
- ▲ objaśniać funkcjonowanie systemu bankowego,
- ▲ rozumieć wpływ polityki monetarnej na życie gospodarcze kraju,
- ▲ wskazać niebankowe instytucje finansowe,
- ▲ omówić znaczenie wprowadzenia euro;

ad 18. Budżet i polityka gospodarcza

- ▲ rozumieć wpływ polityki fiskalnej na życie gospodarcze w kraju,
- ▲ wyjaśnić pojęcia: budżet państwa, budżet samorządowy, deficyt budżetowy oraz dług publiczny,
- ▲ wiedzieć, co to są fundusze strukturalne i gdzie znaleźć informację o możliwości korzystania z nich;

ad 19. Gospodarka globalna

- ▲ wskazywać korzyści i zagrożenia wynikające ze współpracy międzynarodowej,
- ▲ rozumieć, na czym polega globalizacja gospodarki i umieć wskazać jej następstwa,
- ▲ wiedzieć, z czym się wiążą ograniczenia w handlu,
- ▲ wskazywać korzyści i zagrożenia wynikające z integracji z UE.

Ocenianie osiągnięć ucznia

Osiągnięcia ucznia są jednym z elementów programu nauczania. Ich uogólniony zapis zamieszczony został w podstawie programowej przedmiotu podstawy przedsiębiorczości.

Opis założonych osiągnięć ucznia, zgodnych z podstawą programową i celami edukacyjnymi oraz uwzględniający zakres treści nauczania, zamieszczono na stronach poprzednich.

W zależności od metod i technik edukacyjnych oraz treści nauczania w kształceniu w zakresie podstaw przedsiębiorczości nauczyciel stosuje różnorodne sposoby sprawdzania osiągnięć ucznia, a mogą to być m.in. wypowiedzi ustne lub pisemne.

Wypowiedzi ustne

- ▲ formułowane na podstawie wiadomości i umiejętności nabytych podczas lekcji i własnej wiedzy,
- ▲ wygłoszenie samodzielnie opracowanego referatu na wyznaczony lub wybrany temat,
- ▲ omówienie przebiegu i wyników pracy grupy podczas lekcji,
- ▲ argumentacja podczas prowadzonej dyskusji, debaty,
- ▲ referowanie pracy pisemnej opracowanej w domu,
- ▲ autoprezentacja;

Prace pisemne

- ▲ samodzielne opracowanie notatki z lekcji,
- ▲ samodzielne lub zespołowe przygotowanie referatu na wskazany lub wybrany temat,
- ▲ domowe prace pisemne,
- ▲ rozwiązywanie testów z zadaniami otwartymi i zamkniętymi,
- ▲ sporządzenie raportu z realizacji projektu,
- ▲ opracowanie planu projektu, plakatu i inne prace związane z udziałem w zespole zadaniowym.

Każdy uczeń powinien wykazać się określonym zasobem osiągnięć. W programie podjęto próbę zobiektywizowania osiągnięć ucznia w procesie kształcenia (wymagania w zakresie podstawowym i ponadpodstawowym znajdują się w **Przewodniku dla nauczyciela**) i sformułowano je w ujęciu czynnościowym.

Wymagania edukacyjne na poszczególne stopnie szkolne formułuje nauczyciel w ramach przedmiotowego systemu oceniania na bazie podstawy programowej, wybranego programu nauczania i celów zawartych w założeniach wychowawczych szkoły.

Ocenianie powinno wspierać ucznia w osiąganiu celów, diagnozować jego postępy, motywować do dalszej pracy. Ważną rolę odgrywa też wsamooceń i opinia członków grupy, w której pracuje uczeń. Szczególnie należy podkreślić konieczność oceny wszystkich form aktywności ucznia, a zwłaszcza takich, jak:

- ▲ zaangażowanie w dyskusje,
- ▲ udział w przedsięwzięciach,
- ▲ kreatywność i zaangażowanie w podejmowaniu zadań,
- ▲ wywiązywanie się z podjętych zadań,
- ▲ organizowanie projektu i kierowanie jego realizacją,
- ▲ prezentacja pracy grupy i autoprezentacja,
- ▲ umiejętność wypowiadania się, argumentowania,
- ▲ prace graficzne np. przygotowanie zaproszeń, plakatów,
- ▲ umiejętność dokumentowania obserwacji, dyskusji,
- ▲ stosowanie w praktyce zdobytych wiadomości i umiejętności oraz tworzenie portfolio.

Podsumowując omawianie propozycji metod oceny założonych osiągnięć uczniów, należy podkreślić, że obraz ich faktycznych osiągnięć będzie tym pełniejszy, im szersza będzie gama sposobów sprawdzania i oceniania. Zwłaszcza systematyczne i rzetelne oceny (zgodne z ustalonymi kryteriami wymagań) oraz ich jawność i zasadność będą dla ucznia (i jego rodziców) źródłem informacji oddziałujących na jego rozwój czy motywujących go do dalszej pracy.